

**ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΑΘΗΝΑΣ**

Δρ ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΙΜΠΟΥΚΙΔΟΥ

2020

Εκπαιδευτικά προγράμματα εκκλησιαστικής τέχνης

Τα cloisonné, στα Χριστιανικά Εκκλησιαστικά κειμήλια.

Πηγή: Δρ. Ειρήνη Τσιμπουκίδου.

<u>Ηλικία</u> 10-14 ετών	<u>Υλικά</u> <ul style="list-style-type: none"> • Εκτυπώσεις μικροτεχνίας της τεχνικής του σμάλτου από το εργαστήριο της Κωνσταντινούπολης – Βυζάντιο. • Ρυζόχαρτο, χαρτόνι. • Χρώμα, υγρά σμάλτου. • Πινελάκια. • Relief past χρυσή – μαύρη.	<ul style="list-style-type: none"> • Η τεχνική cloisonné, στα ελληνικά η τεχνική του περικλειστού σμάλτου είναι μια κυψελωτής εικόνας τεχνική, των εφαρμοσμένων τέχνων, της μεταλλοτεχνίας. Μία επιφάνεια χωρίζεται σε μικρά «διαμερίσματα» από μεταλλικά νήματα και στη συνέχεια επι σμαλτώνεται και γυαλίζεται. • Οι ρίζες της τεχνικής cloisonné βρίσκονται στους πολιτισμούς της αρχαίας Αιγύπτου του Μινωικού πολιτισμού της Αρχαίας Κύπρου με ευρήματα της τεχνικής κυρίως σε κοσμήματα. <p>Αρχαία Αίγυπτος. Στο χρυσό φέρετρο του Τουταγχαμόν (1340-1331 π.Χ. – 18^η δυναστεία) τα cloisonné από χρυσά κοσμήματα. Στο Μέσο Βασίλειο, 2040 π.Χ. έως 730 π.Χ., κοσμήματα διάτρητης τεχνικής ρεπουσσέ*, κοκκίδωσης* και σμάλτου από χρυσό και αργυρό. Περίφημα τα κοσμήματα: Pectoral of Amenemhat III, Eye of Horus pectoral, Senuret II pectoral.</p> <p>Μινωική Κρήτη. α) 17^{ος} αιώνας π.Χ., το εμβληματικό χρυσό κόσμημα παγκόσμιας φήμης των μελισσών γύρω από τον ήλιο που βρέθηκε σε τάφο στη Βασιλική Νεκρόπολη του Χρυσόλακκου στα Μάλια της Κρήτης, είναι φτιαγμένο με τη τεχνική της κοκκίδωσης* μαζί με την τεχνική ρεπουσσέ* και φιλιγκάν*. Οι τεχνικές αυτές προϋπήρχαν και αποτέλεσαν βάση και έμπνευση της τεχνικής cloisonné όπως αναπτύχθηκε στη βυζαντινή αυτοκρατορία, (Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου Κρήτης). β) Το χρυσό δακτυλίδι κοκκιδωτής διακόσμησης του 12^{ου} αιώνα π.Χ. που σήμερα βρίσκεται στο Αρχαιολογικό Μουσείο του Ηρακλείου της Κρήτης.</p>
<u>Στόχοι:</u> Οι μαθητές σας στο τέλος του προγράμματος θα πρέπει:	<ul style="list-style-type: none"> • Να αντιλαμβάνονται ότι η τεχνική cloisonné είναι μια τεχνική των	

<p>εφαρμοσμένων τεχνών της μεταλλοτεχνίας.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να κατανοούν ότι η τεχνική είναι μια πανάρχαια και πολυτελής μορφή εφαρμοσμένης τέχνης που εξέφρασε το μεγαλείο της Χριστιανικής Εκκλησιαστικής τέχνης. • Να γνωρίζουν τα οπτικά και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της τεχνικής cloisonné. • Να αναγνωρίζουν και να εκτιμούν αυτά τα έργα τέχνης 	<p>Αρχαία Κύπρος. 13^{ος} αιώνας π.Χ. στη θέση Κουκλιά (αρχαία Παλαίπαφος – νοτιοδυτικά της Κύπρου), τα 6 χρυσά δακτυλίδια που έχουν επικάλυψη σμάλτου cloisonné, ενδεχομένως φτιαγμένα από Μυκηναίους τεχνίτες (Μουσείο Λευκωσίας).</p> <p>Η τεχνική υιοθετήθηκε από τις βαρβαρικές φυλές της Δυτικής Ευρώπης του Μεσαίωνα, αναπτύχθηκε και «απογειώθηκε» από τους βυζαντινούς καλλιτέχνες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Η τεχνική εξαπλώθηκε κατά μήκος του δρόμου του μεταξιού στην Κίνα και τις χώρες της Άπω Ανατολής, με σπουδαία έργα της τεχνικής στα κινέζικα cloisonné της δυναστείας των Ming Xuande (1368-1644 μ.Χ.) και της δυναστείας Qing (1644-1911 μ.Χ.).</p> <p>Η τεχνική του cloisonné αναπτύσσεται σε 3 στάδια. Στο πρώτο στάδιο πολύ λεπτά μεταλλικά, χρυσά, ασημί νήματα συρμάτινα κάμπτονται και κολλιούνται σε μεταλλική βάση δημιουργώντας τμήματα (cloisons). Στο δεύτερο στάδιο τα τμήματα γεμίζονται με χρώμα από υλικά γυαλάδας σμάλτου, πολύτιμων λίθων όπως ζαφείρια, αμέθυστους, διαμάντια, emerald κ.α. Στο τρίτο στάδιο το αντικείμενο ψήνεται σε φούρνο και γυαλίζεται δημιουργώντας μια γυαλιστερή επιφάνεια.</p> <p>ΑΣΚΗΣΗ: Στα περίφημα κλουαζονέ του βυζαντινού πολιτισμού 1, 2, 3, 4 και στα 9 μετάλλια του 1100 από το εργαστήριο της Κωνσταντινούπολης, προσπάθησε, αφού με το ρυζόχαρτο σχεδιάσεις την εικόνα, να την προβάλεις σε χοντρό χαρτί. Στη συνέχεια με μεταλλική χρυσή ή ασημί relief paste φτιάξε τα cloisons και χρωμάτισε με σμάλτα. Μετά βερνίκωσε.</p>
---	--

<p><u>Βυζαντινά σμάλτα</u></p> <p>* Γνωρίζουμε ότι στην Κωνσταντινούπολη βρισκόταν</p>	<p><u>Περίφημα βυζαντινά cloisonné</u></p> <p>1) Τα δύο σπάνια περικάρπια βραχιόλια της Θεσσαλονίκης του 9^{ου} αιώνα, με την κοκκίδωση επάνω στο έλασμα. Ο διάκοσμος με περικλειστα σμάλτα (cloisonné). Τα περικάρπια τα</p>
--	--

<p>ένα αυτοκρατορικό εργαστήριο. Έχουν διασωθεί στέμματα, διαδήματα και διάφορα πολύτιμα κοσμήματα.</p> <p>Το μεγαλύτερο όμως μέρος των βυζαντινών σμάτων προορίζονταν για την <u>Εκκλησία</u> για Σταυροθήκες, καλύμματα ιερών βιβλίων, δισκοπότηρα και άλλα ιερά αντικείμενα <u>εκκλησιαστικής μικροτεχνίας</u>.</p>	<p>φορούσαν οι υψηλά ιστάμενοι αξιωματούχοι της Βυζαντινής αυλής στις επίσημες εμφανίσεις τους (Θεσσαλονίκη, Αρχαιολογικό Μουσείο).</p> <p>2) Η σταυροθήκη της Κωνσταντινούπολης των αρχών του 9^{ου} αιώνα. Ασήμι, χρυσό, περικόλειστο σμάλτο και νιέλο (10,2 x 7,4 εκ.). (Η σταυροθήκη είναι γνωστή ως σταυροθήκη Fieschi Morgan και βρίσκεται στο Metropolitan Museum της Νέας Υόρκης).</p> <p>3) Ο σταυρός του 9^{ου} – 10^{ου} αιώνα γνωστός ως Beresford Hope cross με την Παναγία και γύρω της οι Άγιοι Ιωάννης, Πέτρος, Ανδρέας, Παύλος, (σήμερα στο μουσείο Βικτώρια & Άλμπερτ, Λονδίνο).</p> <p>4) Το περίφημο στέμμα του Κωνσταντίνου Θ' του Μονομάχου, 11^{ος} αιώνας (Εθνικό Μουσείο της Ουγγαρίας, Βουδαπέστη).</p>
<p><u>Λεξιλόγιο:</u></p> <p>Περίκλειστο σμάλτο, cloisonné, συρματερή τεχνική, champlevé, φιλιγκράν, repousse, διάτρητη τεχνική, κοκκίδωση, granulation, κυψελωτή τεχνική, νιέλο.</p>	

<p>Άσκηση: Μπορείς να διακρίνεις ποιες τεχνικές έχουν χρησιμοποιηθεί για: α) τα περικάρπια της Θεσσαλονίκης, β) τη σταυροθήκη Fieschi Morgan?</p>	<p><u>Τεχνικές – όροι</u></p> <p><u>Τεχνική cloisonné:</u> η τεχνική του περικλειστού σμάλτου, η κυψελωτή τεχνική είναι μια αρχαία τεχνική της μεταλλοτεχνίας όπου επισμαλτώνεται μια επιφάνεια αφού πρώτα κλειστεί σε μικρά «διαμερίσματα» τα cloisons, τα οποία συνθέτουν μια εικόνα.</p> <p><u>Champlevé:</u> Στην τεχνική champlevé τα σύρματα, που φτιάχνουν τα διαμερίσματα τοποθετούνται σε εσώγλυφο σχέδιο σε αντίθεση με τα cloisonné.</p> <p><u>Κοκκίδωση (Granulation):</u> Είναι μια αρχαία μέθοδος διακόσμησης των μετάλλων. Από το 1880 π.Χ. στην Μινωική Κρήτη, στο 1350 π.Χ. στον τάφο του Τουταγχαμόν. Στη τεχνική της κοκκίδωσης μικρές συμπαγείς σφαίρες μετάλλου – διαμέτρου περίπου 1mm – οι γράνες, συγκολλούνται επάνω σε μεταλλική επιφάνεια (δες το έργο με τις μέλισσες στο Μουσείο του Ηρακλείου).</p> <p><u>Διάτρητη τεχνική (Openwork):</u> Είναι μια αρχαία τεχνική όπου επάνω σε φύλλο μετάλλου σχηματίζεται μία εικόνα με τη διάνοιξη οπών (δες το χρυσό μενταγιόν ύψους 6,6 cm με τα ελαφάκια στο Μουσείο Vani της Γεωργίας, εύρημα της περιοχής του 330 π.Χ. Το Vani ταυτίζεται με την αρχαία Κολχίδα).</p> <p><u>Ρεπουσέ (Repousse):</u> Είναι μια αρχαία μεταλλουργική τεχνική επάνω σε λεπτό φύλλο μετάλλου, ένα ανάγλυφο - φουσκωμένο σχέδιο. Από τα παγκόσμιας φήμης έργα της τεχνικής η χρυσή μάσκα του Αγαμέμνονα (1600 π.Χ. – Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας).</p> <p><u>Φιλγκράν (Filigree):</u> Η συρματερή τεχνική, είναι μια αρχαία τεχνική γνωστή την 3^η προχριστιανική χιλιετία, όπου σύρματα στριμμένα σαν κοτσίδα μεταξύ τους κολλούνται επάνω σε ένα μοτίβο. Συρματερή τεχνική στα εκκλησιαστικά κειμήλια (δες εγκόλπιο, 1580, από την ηγουμένη Θεοφανώ στο Μουσείο Μπενάκη).</p>
---	---

Η ποιηδωση

Τα περικλειστα φιλτα

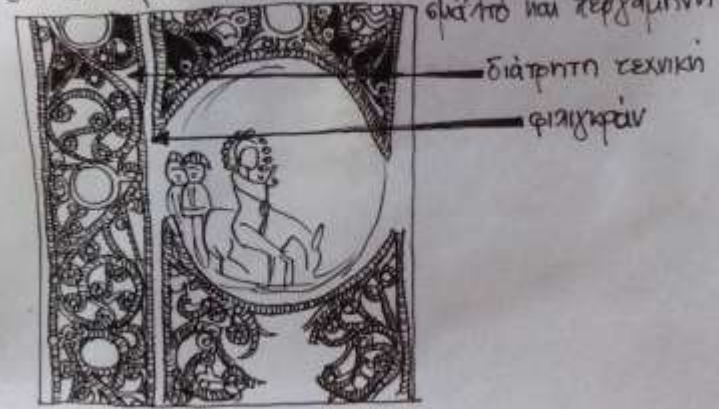
Το ζευγάρι των χρυσών εμαλτινων περιαρτιων του 9^{ου} ή του 10^{ου} αιωνα. Θεσσαλονικη, Αρχαιολογικό Μουσείο

Μεταλλοτεχνία. ΤΕΧΝΙΕΣ: Τα περικλειστά θμάτα. Η κολληίδωση. Τα διάτρητα. Τα φιλιγκράν

Από την Σταυροθήκη της Κωνσταντινούπολης των αρχών του 9^{ου} αιώνα
 Η σταυροθήκη είναι γνωστή ως σταυροθήκη Fieschi Morgan και βρίσκεται στο Metropolitan Museum της Νέας Υόρκης. Υλικό: Cloisonné, αέθμι, χρυσό, νελομαία. Διαστάσεις της σταυροθήκης: 3 x 10 x 7 cm / 1 x 4 x 2 3/4 in.

Από το δίπτυχο το λεγόμενο του Μιλούτιν
 τμήν 13^ο - αρχές 14^{ου} αιώνα. Μονη Χιλαράριου. Ξύλο επικρυσμένους άργυρος, ορεία πρόσταλλος, ήμιπολύτιμοι λίθοι μάσας, μαργαριτάρια
 διαίτη και τεργαμίνη. 30,5 x 48 εκ, πάχος 2 εκ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΜΠΛΗΡΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ
 Θέμα : Τα σχέδια της Εμιλίας. Δρ. Ειρήνη Τσιμπουκίδου

Ηλικία:

10-12

Χρονών

Χρονos

2x45

Υλικά

Χαρτί

Υαλίδι

Χρώματα

Μολύβια

Δηλωτική γνώση

Μελέτησε τα σχέδια από τα αρχαιοελληνικά κεραμικά
 ανέλυσε τις φόρμες τους. Γνωρίσε τη μεγάλη ελληνική παράδοση
 της αρχαίας ελληνικής κεραμικής (ο ζωγράφος του Διούλου,
 η κρήνη του μύου, ο σιδηρουργός και ο χρυσικός ρόδος)

Στόχοι

Να αναγνωρίσουν τον
 ρόλο ενός οικείου
 στις τέχνες και
 να μπορούν να αναγνωρί-
 σουν την ιστορία
 του, μετά όταν σκεφ-
 τείν τις εμπνευσμένες
 τέχνες.

Να μπορούν να
 μιλήσουν για τον
 λειτουργικό του ρόλο
 και τον οικιακό χώρο.

Γνωρίσε την μεγάλη βυζαντινή κεραμική παράδοση (τα παλαιοχριστιανικά
 κεραμικά αγγεία, την τεχνική της ερυθρώσεως των αγγείων, τα fine και τα incised
 sigillographic, την μεγάλη παράδοση της κεραμικής της σχολής της Κωνσταντι-
 νούπολης, Νίκαιας, Αρσινούκων, Θεσσαλονίκης - Σχολή της Θεσσαλονίκης και οι 1200
 αγγεία - αγγεία - ως υλικό πληρώσεως των εδρών του Ιερού Νέου της Αγίας Σοφίας.
 Τα εγγράμματα στα Νίκαιας και της κρουαζιέρας της μεσοβυζαντινής περιόδου. Η σπουδαία
 νεοελληνική κεραμική και το perennial hellenism του Kitzinger.

Δες τον Άγιο **Γεώργιος** Θεσσαλονίκης και τις κεραμικές εικόνες του

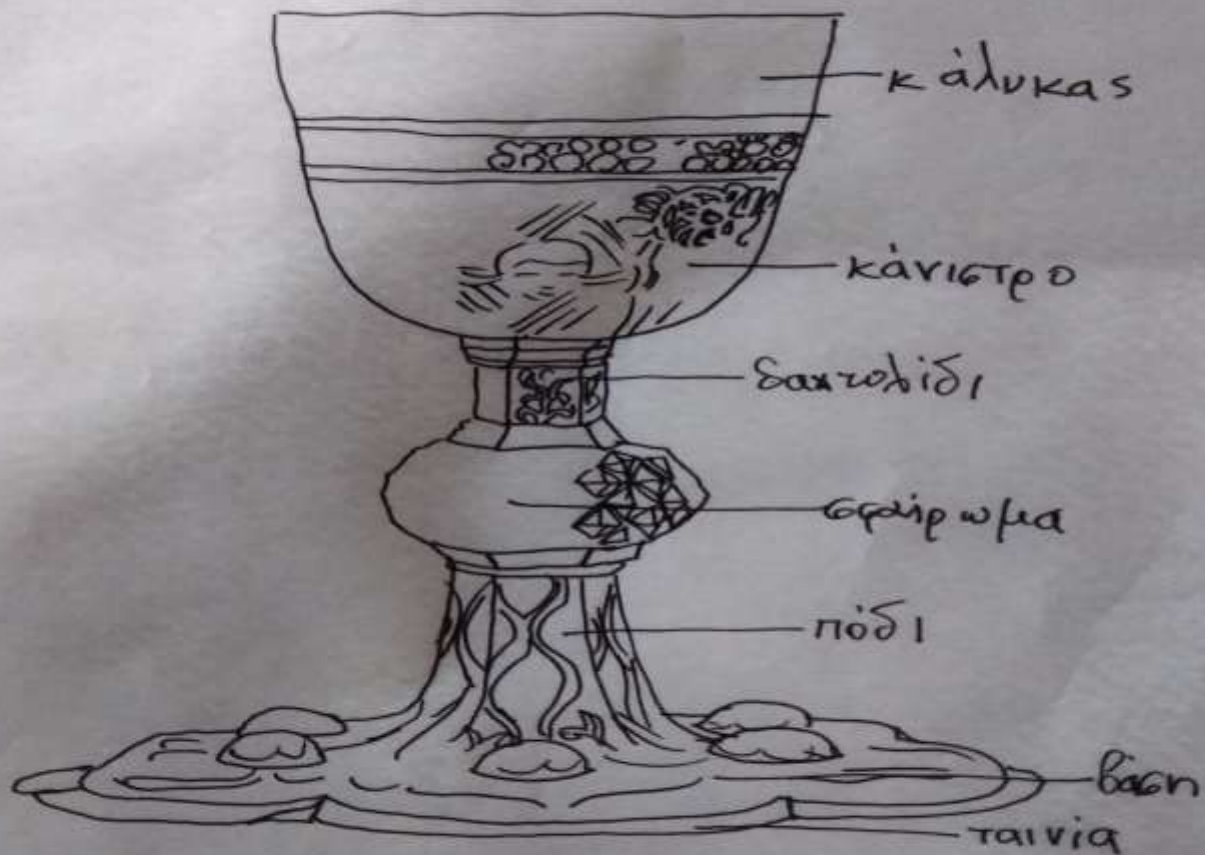
Διαδικαστική γνώση.

1. Φτιάξε ένα μικρό βιβλίο με σενάριο όλων των κεραμικών της αρχαίας ελληνικής παράδοσης
2. Αναζητήσε και κατέγραψε τις φόρμες από εμπνευσμένα σχέδια. Φτιάξε
 τα σενάρια τους. Αναγνώρισε την χρωματική τους και τη διακοσμητική
 τους ματιά - Φτιάξε ένα μικρό βιβλίο με σενάριο από διανοήματα, εικόνες και
 βρες τους συμβολισμούς τους.

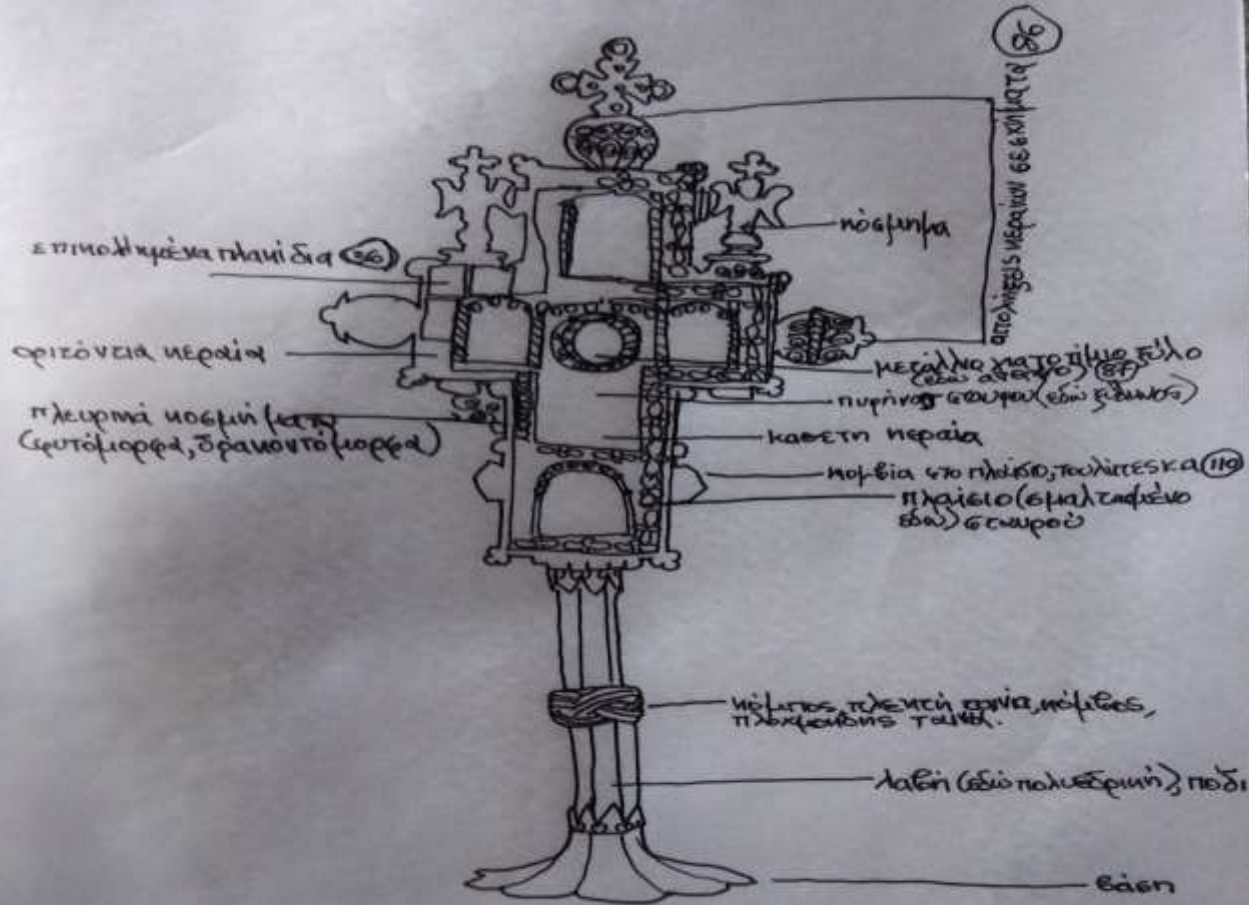
Πηγή: Ευγενίδου Δ. Τα βυζαντινά κεραμικά
 Μαυρινιώ και Παπανιώτα-Μπαμπιτζή, Μπαμπιτζής Χ. Η βυζαντινή κεραμική στο Μουσείο Μπενάκη

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ
Ιερά ποτήρια

ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ.
Μέρη βραχίου

Εκπαιδευτικά προγράμματα εκκλησιαστικής τέχνης του μεσαίωνα.

Τα εικονογραφημένα χειρόγραφα της χριστιανικής εκκλησίας τον μεσαίωνα

Πηγή: Δρ. Ειρήνη Τσιμπουκίδου.

Ηλικία: 10-15 ετών

Διάρκεια: 2 x 90 λεπτά

Στόχοι:

Οι μαθητές σας, πρέπει στο τέλος του προγράμματος:

- Να κατανοούν τι είναι το εκκλησιαστικό εικονογραφημένο χειρόγραφο.
- Να γνωρίσουν τη διαδικασία της κατασκευής και φιλοτέχνησης του εκκλησιαστικού χειρόγραφου.
- Να κατανοούν την ορολογία που χρησιμοποιείται στα εκκλησιαστικά εικονογραφημένα

Συζήτηση για:

1. Τους τύπους βιβλίων: Τι είναι ειλητάριο: πάπυρος, περγαμνή, χαρτί, (μέχρι τον 3^ο αιώνα περίπου) για διοικητικά

έγγραφα.

Τι είναι κώδικας: μεγάλα κομμάτια περγαμνής ή χαρτιού, διπλωμένα στα δύο και πάλι στα δύο και δεμένα σε βιβλίο, για μεγάλα έργα όπως η Βίβλος. Σε κώδικες η Παλαιά και η Καινή Διαθήκη (ψαλτήρια, οκτάτευχα, ευαγγέλια, βίοι Αγίων, ομιλίες των Πατέρων, Μηνολόγια).

ΛΕΞΕΙΣ: parchment, velum, bifolio, scriptoria, ρουμπρίκα, μινιατούρα, καλλιγραφημένη μικρογράμματα γραφή, επίτιτλα, πρωτογράμματα, προμετωπίδες, παλίμψηστο, βαμβύκιο, κώδικας, ειλητάριο.

Βυζαντινό Μουσείο Αθήνας: Ευαγγελιστάριο, 12^{ος} αιώνας. Περγαμνή, Φ 321. Διαστάσεις 83,5 x 25,4 εκ.

Οι τρεις λειτουργίες και ευχή του Μέλλοντος Μεταλαβείν, 17^{ος} αι. Χαρτί, Φ 84. Διαστάσεις 24 x 17 εκ.

Προσκυνητάριον της Αγίας Πόλεως Ιερουσαλήμ, 17^{ος} αι. Χαρτί, Φ 32. Διαστάσεις 15,5 x 10,5 εκ.

Μουσείο Μπενάκη: Ευαγγελιστάριο, 11^{ος} αιώνας. Περγαμνή από τη Κασταμονή της Μ. Ασίας.

<p>χειρόγραφα.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Να αντιληφθούν την καλλιτεχνική και ιστορική σημασία του εκκλησιαστικού εικονογραφημένου χειρόγραφου. <p><u>Υλικά:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Εκτυπώσεις έγχρωμες χειρόγραφων. • Ρυζόχαρτα • Μολύβια, γόμες, σελοτέιπ, πενάκια λεπτά. • Πινελάκια λεπτά, μελάνια, μαρκαδοράκια. <p><u>Βιβλιογραφία:</u></p> <p>Οι θησαυροί του Αγίου Όρους: Εικονογραφημένα χειρόγραφα.</p>	<p>Διαστάσεις 31 x 26 εκ. φφ. 3.</p> <p>2. Τη φιλοτέχνηση του χειρόγραφου που συμμετείχαν: Ο γραφέας – που έγραφε το κείμενο, ο καλλιγράφος – που έφτιαχνε τα πρωτογράμματα, ο χρυσογράφος – που έγραφε όπου έπρεπε το κείμενο με χρυσό, ο ερυθρογράφος – που έγραφε με κόκκινο τη ρουμπρίκα, ο μικρογράφος – που ήταν ο ειδικός ζωγράφος για τις μινιατούρες, ο επιχρυσωτής – που έφτιαχνε τη προετοιμασία (με υλικά όπως gesso, αμπόλι) της περγαμηνής για να κολλήσει τα φύλλα του χρυσού, ο βιβλιοδέτης – που έραβε όλο το έργο και το έδενε με δέρμα που κάλυπτε τα δύο «ταβλία» - εξώφυλλο και οπισθόφυλλο, ο αργυροχρυσόχοος – που διακοσμούσε με πολύτιμα μέταλλα και λίθους το εξώφυλλο. Το μαύρο μελάνι το έφτιαχναν από φλούδα μελιάς, βελανιδιά και ρετσίνη, το κόκκινο μελάνι το έφτιαχναν από κιννάβαρι και νερό με ζάχαρη.</p> <p>3. Τα περίφημα κέντρα εκκλησιαστικών χειρόγραφων εικονογραφημένων στο Βυζάντιο:</p> <p>Τα εργαστήρια: της Μονής Στουδίου, της Μονής Οδηγών στην Κωνσταντινούπολη, τα εργαστήρια στη Πάτμο, στο Άγιο Όρος, στο Σινά.</p> <p>Περίφημα χριστιανικά εικονογραφημένα χειρόγραφα: Gelasianum Sacramentarium, 8^{ος} αιώνας, Βιβλ. Βατικανό, Gellone Sacramentary, 8^{ος} αιώνας, Γαλλία της Δυτικής Ευρώπης.</p> <p><u>Δραστηριότητα:</u> Αναζητήστε και φτιάξτε ένα αρχείο με εκκλησιαστικά εικονογραφημένα χειρόγραφα. Θα πρέπει να φροντίσετε για την καλύτερη και με ευκρίνεια ανάλυση στις εκτυπώσεις των έργων.</p> <p>Πρόταση: Τα <u>Αρχικά Γράμματα</u> από τους κώδικες 1435, 1414, 1420, 1427, 1436 της Μονής Ιβήρων, Άγιο Όρος. Επάνω στο εκτυπωμένο χειρόγραφο βάλτε και στερεώστε το ρυζόχαρτο. Με το μολύβι σχεδιάστε επάνω στο ρυζόχαρτο το σχέδιο του αρχιγράμματος, το επίτιτλο, την προμετωπίδα. Στη συνέχεια με προσοχή, χρωματίστε με μελάνι ή τέμπρες τα χρώματα που</p>
--	--

υπάρχουν στο εικονογραφημένο χειρόγραφο, επάνω στο ρυζόχαρτό σας. Όταν έχετε φτιάξει όλα τα χρώματα βγάλτε το ρυζόχαρτο και δείτε το έτοιμο χωρίς να υπάρχει από κάτω το πρωτότυπο. Το ρυζόχαρτο μπορείτε α) να το τυπώσετε σε άσπρα χαρτιά και να χρωματίσετε, εάν θέλετε, το χρώμα του φόντου στο χαρτί (για να φαίνεται σαν περγαμνή μπορείτε για φόντο να περάσετε λίγο καφέ + νερό), β) να το τυπώσετε σε μπεζ ώχρα χαρτιά εάν το γράμμα σας έχει χρώμα που μπορεί να φανεί πάνω σε χρωματιστό χαρτί, γ) σε μαύρο χαρτί εάν το γράμμα σας είναι χρυσό. Για να γίνει πιο εντυπωσιακό, εάν το γράμμα είναι χρυσό, μπορείτε να επιζωγραφήσετε το χαρτί σας με χρυσό. Το ρυζόχαρτο το φυλάτε για περαιτέρω χρήση (σφραγίδα, cloisonné κ.α.).

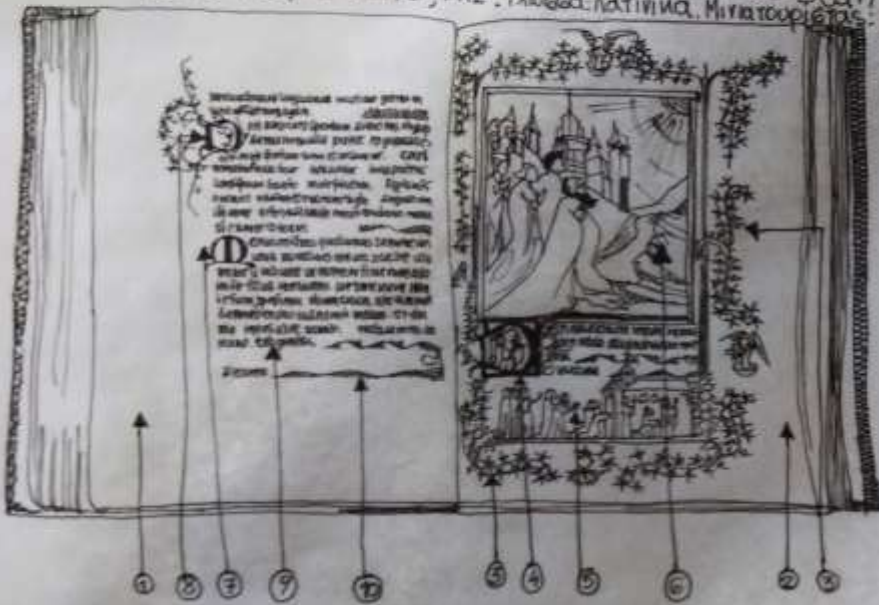
Άναστασιματρίο Ανθολογία Μουσ. Ξενοφώντος
 Νοδ. 128. Γραφία: Παναγιώτης Χρυσάκης ο νέος και πρωτογράφης
 ετος 1671

- ① Μικρογραφία
- ② Ποικίλματα στα πρωτογράμματα
- ③ Επίτιτλο
- ④ Πρωτογράμμα
- ⑤ κείμενο σε μια στήλη

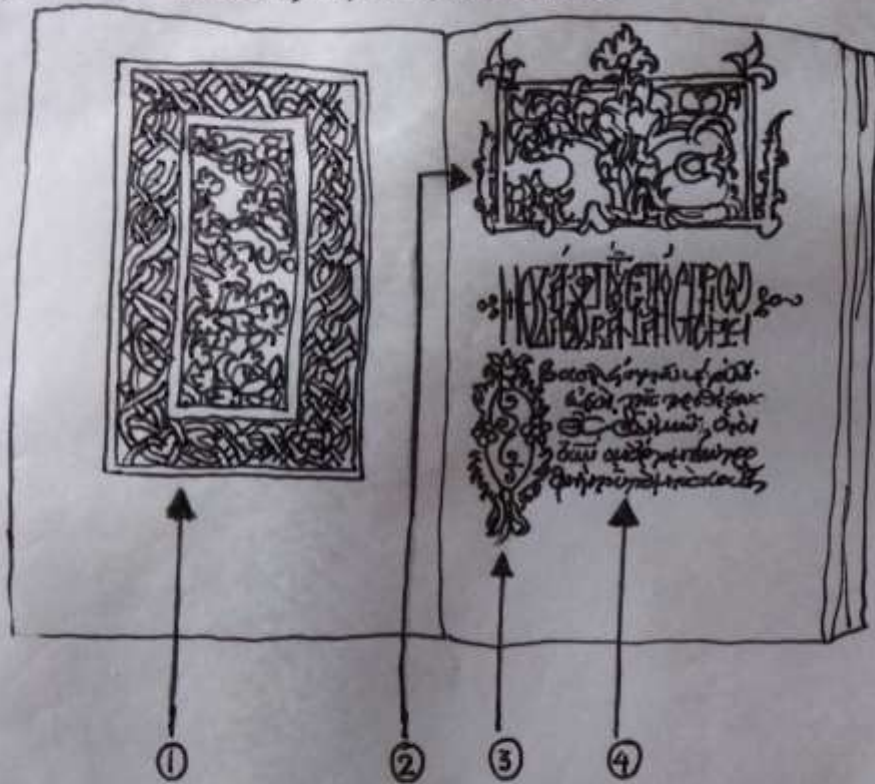
Artò to: Les Très Belles Heures de Notre-Dame du Duc Jean de Berry
 Typo sto 1380, 1404-1409, 1412. Γλώσσα: Λατινικά. Μινιατούρες:

Master of the Parment of Narbonne, Master of Holy Ghost,
 Master of John the Baptist. Patron: Duc Jean de Berry
 Owner: shelf mark Paris, Bibliothèque nationale de
 France, Folio 172 verso/173 recto.

- ① ② Verso/recto. Η recto είναι η δεξιά σελίδα, verso η αριστερή σελίδα. Το μέγεθος δίνεται ύψος x πλάτος. 280 x 200 mm.
- ③ Η διακοσμητική πορφόρα - πλαίσιο που διαχωρίζει το κείμενο/τη μινιατούρα από το πλαίσιο. Μπορεί στην πορφόρα να υπάρχουν και αγγιτιστές ή απλές γραφικές ή ζωγραφικές. Εδώ έχουμε απλές οριζόντιες οριζόντιες και η διακοσμητική πορφόρα είναι απλή και κίτρινη.
- ④ Ιστορημένο αρχικό γράμμα. Περιέχει μια μινιατούρα που εφεύρει ένα ιστορημένο εφέδριο.
- ⑤ Bas-de-page (bottom of the page). Μια εικονογραφημένη σκηνή κάτω από το κείμενο.
- ⑥ Μινιατούρα. Εδώ έχει το πλάτος μιας στήλης.
- ⑦ Αρχικό γράμμα. Μεγαλύτερο σε μέγεθος, σε τύπο, σε χρώμα.
- ⑧ Αρχικό διακοσμημένο με άνθη (fleuronné initial, flowered initial) συνήθως είναι αγγιτιστές ή κίτρινη.
- ⑨ Το κείμενο.
- ⑩ Μεσα στο κείμενο μια εικόνα γραφιστική που προσομοιάζει με γραφή, αλλά είναι μια διακοσμητική σκηνή με κίτρινη ή κίτρινη.

Οι τρεις λειτουργίες και εσχά του μέλλοτος μεταλαβείν
 17^{ος} αιώνας. Χάρτι. φ. 84, 24x17 εκ. Στάχωση δερματίνη με εμπνέστα χρυσά κοσμήματα.
 Αθήνα, Βυζαντινό Μουσείο, κφ 85 (ΧΑΕ 6485)

- ① Ολοβελίδη προμετωπίδα, με χρυσή διακοσμημένη φωτιών δερμάτινη, σε πλατό πλαίσιο από πλέγματα ταινιών σε βύσσο.
- ② Επίτιτλα, που φέρουν χρυσά κοσμήματα, με φύλλα, άνθη καρπούς, ταινιωτό πλέγμα σε βύσσο
- ③ Πρωτογράμμα με κόσμημα
- ④ Καλλιγραφική γραφή

Ιερατικά ἄμφια

Ἄμφια διακόνου
1 Ὀράριο
2 Σιχάριο
3 Επιμανίκια

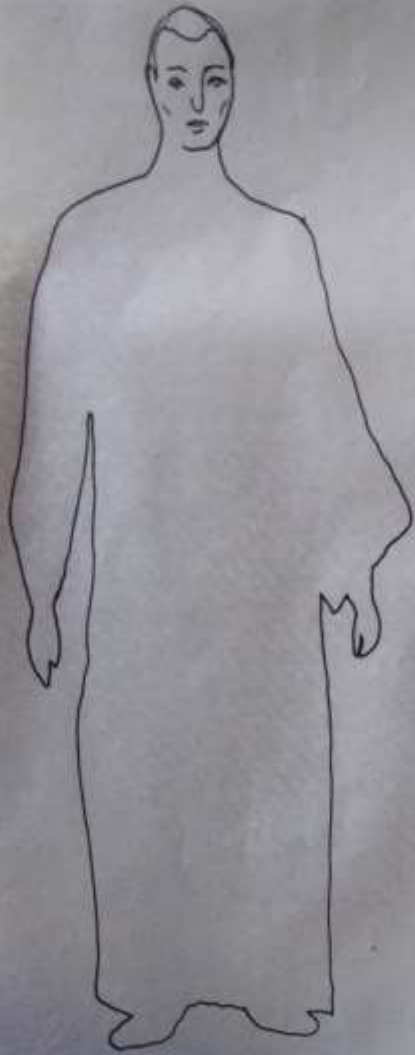

Ἄμφια πρεσβυτέρου
1 Επιτραχήλιο
2 Φελόνιο
3 Σιχάριο
4 Επιμανίκια
5 Ζώνη

Ἄμφια ἐπισκόπου
1 Φελόνιο
2 Επιμανίκια
3 Επιτραχήλιο
4 Ὀμοόριο 6 Σιχάριο
5 Επιγονάτιο 7 Ζώνη

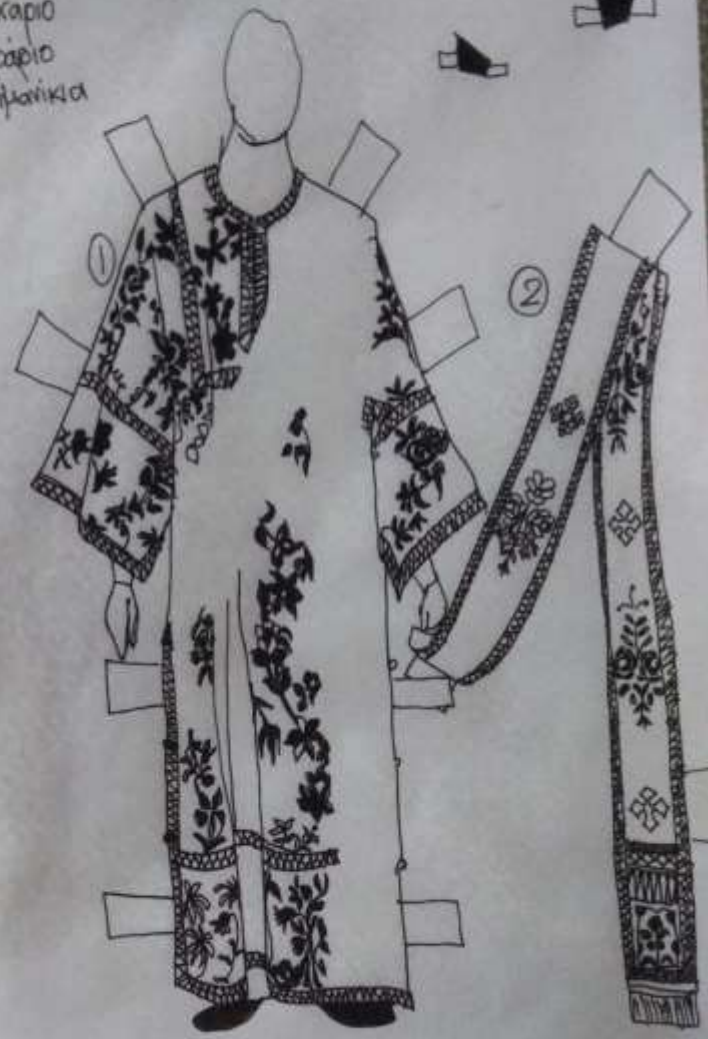
Άμφια Σιάκωνου

Άμφια Σιάκωνου

- ① Στικάριο
- ② Οράριο
- ③ Επιφανίκια

③ Επιφανίκια

α. πρεσβυτέρου

Άμφια πρεσβυτέρου (Ευρωπαϊκή περίοδος)

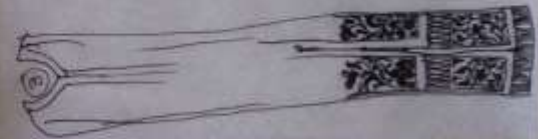
- 1. Επταπόλινο
- 2. Φερόνιο
- 3. Στομάχι

Άμφια κληρικών της Ανατολής (Βυζαντινή περίοδος)

Άμφια επίσκοπου (Ευρωπαϊκή περίοδος)

- 1. Πολυστόμα φερόνιο
- 2. Επταπόλινα
- 3. Στραβάλλιο
- 4. Ψηφογόριο
- 5. Επυχρόακτιο
- 6. Γεχικόριο
- 7. Σάκι των δεικνυμένων

Αρχιμινγιο, (1775), κελλι Μεγαλης Παναγιας, και μνημ κούτου βουγιου, Αγίου Γεωργίου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ. Δρ ΕΙΡΗΝΗ ΤΣΙΜΠΟΥΚΙΔΟΥ.2020